

Nagyméltóságod f. évi január 12-én kelt nagybecsű iratában értesíteni méltóztatott, hogy a római történeti intézet megalapítása tárgyában múlt év december 19-ikén benyújtott harmadik ajánlatomat sem tartja elfogadhatónak.

Élénk sajnálattal jelentem, hogy az ajánlat elfogadásának mellőzhetetlen föltétele gyanánt Nagyméltóságod által megállapított módosítások foganatosítására magamat el nem határozhatom.

1. Azon kívánságot, hogy a készpénzben és záloglevelekben felajánlott 170.000 koronán felül (40.000 korona értékű javadalombefektetési követeléselemnek szintén felajánlott átengedése helyett) 50.000 korona értéket tegyek le, nyomós okok miatt, nem teljesíthetem.

Elismerem, Excellentiadnak korlátlan joga volt tetszése szerint állapítani meg az intézet létesítésében közreműködésének föltételeit, amelyekkel szemben a kritika joga engem nem illet meg.

Azonban jogom van önmagammal szemben fölvetni azt a kérdést: vajjon abból a tényből, hogy én negyedfélszázezer korona értéket és évi 18.000 korona hozzájárulást ajánlottam föl, folyik-e az a kötelesség, hogy ajánlatomat 50.000 koronával megjavítsam? Vajjon a tőlem kívánt 50.000 korona nélkül a római intézet fölállítása lehetetlen-e? És ha lehetetlen (a magyarországi kath. egyház javára és dicsőségére szolgáló közintézetről, nem pedig magánalapításomról levén szó), vajjon az 50.000 korona, illetve évi 2000 korona esetleges szükséglet fedezését csakis tőlem kell-e várni?

Ezen kérdésekre, lelkiismeretes megfontolás és illetékes tanácsok kikérése után, nem válaszolhattam igennel.

2. Azon kívánságot, hogy az Excellentiad által megállapított és általam készséggel felajánlott évi 18.000 korona járulék fizetésének biztosítására a szentjobbi apátság, nem pedig a váradi stallum, jövedelmét kössem le, szintén nem teljesíthetem.

Ugyanis (amint már alkalmam volt jelezni) ezen járulék élethossziglan fizetésére csak úgy kötelezhetem magamat, ha viszont biztosítva vagyok afelől, hogy a szentjobbi apátság mellett a váradi stallumot élethossziglan megtarthatom. Ezt a biztosítékot a fönnforgó körülmények között csak abban a rendelkezésben látom, hogy a járulékot kanonoki jövedelmemből fizetem. Ez esetben számíthatok arra, hogy *közérdekből* lehetővé fog tétetni kanonoki javadalmamban való megmaradásom.

Ellenben, ha a szentjobbi jövedelmemből fizetem a járulékot, a kanonoki javadalom megtartása pusztán személyes érdekemmé válnék, amelynek respektálására, hatalmas közéleti tényezők által felkarolt igényekkel szemközt, nem számíthatnék. Ez nem agyrém; hiszen néhány év előtt, ilyen igénynyel szemközt, két javadalommal rendelkező kanonoktársamat csakis egy még hatalmasabb tényezőre való hivatkozás védelmezte meg.

Én azonban bizonyára hiába hivatkoznám akár az egyházi tudomá-

nyosság és a nemzeti kultúra szolgálatában eltöltött félszázadra, akár az áldozatokra, amiket ezeknek érdekében hoztam, hozok és hozni szándékozom!

Ha pedig a váradi stallumot elvesztem, a 18.000 korona járulékkal, a római művészház és a szentjobbi leányiskola fönntartásával megterhelt apátsági jövedelemben többé a legszerényebb életmód igényeire sem találnék fedezetet.

Ezek után, mivel a római intézet fönntartásának szempontjából teljesen közönyös, hogy melyik javadalom jövedelméből fizetem a járulékot: magam iránt tartozó kötelességemmé vált azt a módozatot választani, amelyben nagyobb biztosítékot és megnyugtatót találok.

Jogosan föltehettem, hogy ezt a módozatot most már senki sem fogja sérelmesnek tekinteni. Ugyanis mult év április 7-ikén felvilágosítottam a főtisztelendő váradi káptalant afelől, hogy rendelkezésem a tényleges helyzetben csak azt a változást vonná maga után, hogy megbizottam a reám eső kanonoki jövedelmet ezentúl nem a Magyar Földhitelintézethez, folyó számadásom javára, hanem a római intézet pénztárába fizetné. Továbbá mult év május 30-ikán Excellentiához intézett föllebbezésemben kifejtettem, hogy nem gondolható olyan eset, amikor a római intézet püspök-curátora a káptalan irányában sérelmes igényeket támasztana; utaltam arra is, hogy a püspöki karnak az egyházi jog és gyakorlat terén elég jártassággal bíró tagjai, kiknek tanácsával éltem, ezt a rendelkezésemet is kifogástalannak ítélték. Végre mult év december 19-iki ajánlatomban késznek nyilatkoztam, hogy alapító oklevelemben a jelzett rendelkezésnek olyan formulázásáról gondoskodom, amely a káptalant teljesen megnyugtathatja.

Ezek után alapos okom volt arra a reménységre, hogy «praejudicium»-ra való utalás nem fogja megghiúsítani jószándékú igyekezetemet.

Mivel már most a római történeti intézet létesítése lehetetlenné vált, a mai napon az alapítványul szánt 150.000 koronából százezeret a Szent-István-Társulatnak és ötvenezeret a Magyar Tudományos Akadémiának rendelkezésére bocsátottam.

Ezen intézkedésemet nem volt okom a nagym. püspöki kar állásfoglalásától függővé tenni; mert Nagyméltóságod idézett iratában kijelenteni méltóztatott, hogy az intézet megalapítása Excellentiád hatáskörébe tartozik «és a püspöki kar csak afölött határozhat, elfogadja-e a megalapított intézetet; és ha igen, hozzátartozik alapszabályainak megállapítása».

Amikor ezt Nagyméltóságodnak tiszteletteljesen tudomására hozom, igaz őszinteséggel hálámat fejezem ki meleg érdeklődéseért, melylyel a maga részéről a fönnforgó ügyet fölkarolta és a nemes jóakaratóért, melyet a velem folytatott tárgyalásban irántam tanúsított.

Budapest, 1912. január 20.